

Коба О. В.

*кандидат технічних наук,
доцент, доцент кафедри обліку і аудиту
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка*

Шинкар Ю. Л.

*студентка
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка*

Koba Olena

*Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Assistant Professor of the Department of Accounting and Audit
Poltava National Technical University
named after Yuri Kondratyuk*

Shynkar Yuliia

*Student
Poltava National Technical University
named after Yuri Kondratyuk*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАГАЛЬНОЇ ТА СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ, ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Анотація. Об'єктом дослідження цієї статті виступають системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва. Система оподаткування визначає місце суб'єкта господарювання у фіскальних відносинах із державою, його роль у господарських відносинах з іншими контрагентами та величину витрат праці під час ведення обліку та складання звітності. Суб'єкти малого підприємництва можуть застосовувати загальну або спрощену систему оподаткування. У статті проведено аналіз умов застосування загальної і спрощеної системи оподаткування суб'єктами малого підприємництва. Визначено, що кожна з них за певних умов має власні переваги і недоліки. З'ясовано проблеми і фактори, що стримують розвиток малого підприємництва в Україні. Запропоновано напрями вдосконалення спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва з метою стимулювання їхньої діяльності.

Ключові слова: малий бізнес, суб'єкт малого підприємництва, загальна система оподаткування, спрощена система оподаткування, єдиний податок, оподаткування.

Постановка проблеми. Мале підприємництво здійснює істотний вплив на економіку країн світу, виступає невід'ємним суб'єктом ринку, відіграє важливу роль у формуванні конкурентоспроможного середовища в період інтеграції України у світовий простір. Частка суб'єктів малого підприємництва у загальній доданій вартості в Україні з року в рік зростає (таблиця 1). Проте її рівень залишається недостатнім порівняно з успішними країнами світу: США, Японією, Німеччиною, Францією, Італією. Не остання роль у такому становищі належить недосконалій системі оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

Система оподаткування є одним із найбільш дієвих засобів впливу на діяльність суб'єктів малого підприємництва. Згідно з Податковим кодексом України [1] малі підприємства можуть застосовувати загальну або спрощену систему оподаткування. Кожна з них за певних умов має власні переваги і недоліки.

Система оподаткування визначає місце суб'єкта господарювання у фіскальних відносинах із державою, його роль у господарських відносинах з іншими контрагентами та величину витрат праці під час ведення обліку та скла-

дання звітності, що зумовлює актуальність досліджень, спрямованих на удосконалення системи оподаткування суб'єктами малого підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню теоретико-методологічних засад оподаткування та державного регулювання малого підприємництва в Україні присвятили численні наукові праці вітчизняні учені, такі як Ф. Бутинець, О. Василик, В. Вишневський, А. Гальчинський, Т. Гоголь, Ю. Ємченко, Ю. Іванов, А. Касич, Г. Кіндрацька, А. Крисоватий, М. Крупка, М. Кучерявенко, І. Лунін, О. Лобанов, І. Лютий, М. Слатвинська, А. Соколовський, С. Юрій, Н.В. Черевик та інші вчені.

Перспективні моделі трансформації спрощеного режиму оподаткування малого та середнього бізнесу в Україні в контексті євроінтеграційних процесів досліджено в роботах В. Левіна [2; 3]. Запропоновано шляхи формування основних засад оподаткування малого та середнього бізнесу, які б відповідали загальноприйнятим принципам європейських країн, сприяли спрощенню адміністрування податків та покращанню умов ведення бізнесу й розвитку приватної ініціативи в Україні. На думку автора [4; 5], економічно обґрунтоване й справедли-

Таблиця 1

Динаміка частки суб'єктів малого підприємництва у загальній доданій вартості України за 2012–2017 роки

Роки	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Частка СМП у загальній доданій вартості, %	10,7	15,4	17,6	15,7	16,7	18,6

ливе оподаткування суб'єктів малого підприємництва має надзвичайно важливе значення для стимулювання продуктивної діяльності, наповнення державного бюджету й забезпечення національного добробуту загалом.

Д. Букрєва [6] вважає, що недосконале оподаткування є однією з основних причин, які уповільнюють розвиток малого бізнесу в Україні. Державне регулювання та стимулювання малого підприємництва в Україні у контексті формування податкової політики повинно відбуватися на основі запровадження ліпшого європейського досвіду, використання європейських стандартів розвитку підприємництва, що сприятиме створенню сучасної ринкової економіки.

А. Чирва [7], здійснивши огляд проблематичних питань, які виникають у суб'єктів господарювання під час вибору системи оподаткування, обліку та звітності, пропонує, по-перше, визначити розмір суб'єкта згідно з наявними критеріями класифікаціями (кількість працівників та обсяг річного доходу); по-друге, звернути увагу на вибір форми бухгалтерського обліку; по-третє, визначити переваги наявних систем оподаткування для конкретного суб'єкта підприємництва (останній етап базується на застосуванні бальної оцінки чинників, які супроводжують ведення підприємницької діяльності різними суб'єктами господарювання за загальною або спрощеною системами оподаткування).

Заслугує на увагу алгоритм вибору суб'єктом малого підприємництва елементів спрощеної системи обліку та звітності залежно від системи оподаткування, який розробила Н. Хоча [8]. Запропонований автором підхід дає змогу генерувати інформацію спрощеної системи обліку для складання податкової, статистичної та інших форм звітності.

На необхідності удосконалення механізму та податкового навантаження щодо справляння єдиного податку та низки інших податків у системі оподаткування суб'єктів малого бізнесу з метою покращення бізнес-клімату та подолання корупції в Україні наголошує Г. Михальчинець [9]. Автор пропонує з цією метою впровадити стимулюючу модель податку на прибуток із відповідним механізмом його адміністрування. За прикладом європейських країн ввести диференційну ставку для прибутку, що реінвестується в операційну та інвестиційну діяльність суб'єкта; диференціювати ставки ЄСВ за видами та обсягами діяльності суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб.

Модель, що базується на залежності кількості безробітного населення від податкового навантаження на суб'єкти малого підприємництва, наведена в роботі М. Слатвинської [10]. Це дає можливість розробити методичні підходи до прогнозування економічних наслідків застосування спрощеної системи оподаткування. В основу свого дослідження вона вклала зарубіжний досвід оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

На думку Н. Ногінової [11], саме спрощена система оподаткування суб'єктів малого підприємництва є оптимальним способом стягнення податків з малого бізнесу, оскільки загальна система сплати податків є надто складною й обтяжливою.

Аналіз застосування спрощеної системи оподаткування, проведений М. Черепаниним [12], свідчить, що в умовах оподаткування малого підприємництва потрібні зміни, насамперед необхідно розпочати з удосконалення механізму недопущення фіктивних підприємств чи послуг.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний науковий доробок сучасників, питання оподаткування діяльності суб'єктів малого бізнесу в умовах трансформації законодавства України, обґрунтування економічної та соціальної ефективності створення спеціальних режимів оподаткування для малих підприємств в Україні залишаються остаточно не вирішеними, що й зумовлює актуальність та практичну значущість вибраної теми дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності загальної та спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва та розроблення рекомендацій щодо вибору оптимальної системи оподаткування суб'єктом малого підприємництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. На стан і розвиток малого підприємництва впливає чимало економічних чинників, серед яких визначне місце належить механізму оподаткування. Завданням держави є зорієнтувати податкову систему на розвиток малих підприємств, оскільки вони не потребують значного стартового капіталу, забезпечують оборотність ресурсів та швидко реагують на зміни у кон'юктурі ринку.

Для того щоб система оподаткування малих підприємств була ефективною, вона повинна відповідати двом критеріям:

- бути сприятливою та спрощеною для суб'єктів цього сектору економіки;
- забезпечувати податкові надходження в обсягах, необхідних для повної реалізації державних соціальних функцій, що є особливо важливим на регіональному та місцевому рівнях.

Загалом системи оподаткування для СМП відповідно до Податкового кодексу України [1] представлені двома формами: загальною або спрощеною. Загальна система оподаткування ґрунтується на податку на прибуток. За цієї системи відсутні обмеження за видами діяльності, кількістю найманих працівників та сумою річного доходу. Спрощена система оподаткування передбачає поділ платників на чотири групи, сплату єдиного податку, має обмеження у застосуванні за кількістю працівників, рівнем доходу (таблиця 1), видами діяльності (таблиця 2).

Таблиця 1

Обмеження за обсягом виручки й кількістю працівників під час застосування системи оподаткування суб'єктами малого підприємництва

Система оподаткування		Обмеження за обсягом виручки й кількістю працівників
Загальна		Немає обмежень за обсягом виручки й кількістю працівників
Спрощена	Платники першої групи	Обсяг доходу протягом року не повинен перевищувати 300 тис. грн. Можна працювати тільки самостійно без найманих працівників
	Платники другої групи	Обсяг доходу протягом року не повинен перевищувати 1,5 млн. грн. У трудових відносинах із підприємцем одночасно може перебувати не більше ніж 10 осіб
	Платники третьої групи	Обсяг доходу протягом року не повинен перевищувати 5 млн. грн. Немає обмежень за кількістю працівників
Спрощена	Платники четвертої групи	Немає обмежень за обсягом виручки й кількістю працівників для юридичних осіб. Фізичні особи можуть працювати тільки самостійно без найманих працівників

Обмеження за видами діяльності під час застосування системи оподаткування суб'єктами малого підприємництва

Система оподаткування		Обмеження за обсягом виручки й кількістю працівників
Загальна		Немає обмежень за видами діяльності.
Спрощена	Платники першої групи	Мають право тільки здійснювати роздрібну торгівлю товарами на ринку й надавати побутові послуги населенню за затвердженим переліком побутових послуг.
	Платники другої групи	Мають право надавати послуги (зокрема й побутові) платникам єдиного податку та/або населенню, а також здійснювати виробництво, продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства. Заборонено надавати посередницькі послуги з купівлі, продажу, оренди та оцінювання нерухомого майна, а також провадити діяльність із виробництва, постачання, продажу (реалізації) ювелірних та побутових виробів із дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння.
	Платники третьої групи	Немає обмежень за видами діяльності
Спрощена	Платники четвертої групи	Немає обмежень за видами діяльності для юридичних осіб. Фізичні особи можуть здійснювати винятково вирощування, відгодовування сільськогосподарської продукції, збирання, вилов, переробку такої власно вирощеної або відгодованої продукції та її продаж.

Платники єдиного податку жодної з груп не можуть провадити виробництво, експорт, імпорт, продаж підкацизних товарів (крім роздрібного продажу паливно-мастильних матеріалів в ємностях до 20 л, пива й столових вин); видобуток, виробництво, реалізація дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, зокрема органогенного утворення (крім виробництва, постачання, продажу (реалізації) ювелірних та побутових виробів із дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння) та інші види діяльності, визначені ст. 291.5 Податкового кодексу України [1].

Загальна система оподаткування застосовується в Україні з моменту виникнення підприємницької діяльності. Її використовують, коли із заявою про реєстрацію не було подано заяви про застосування спрощеної системи оподаткування. Також застосовувати цю систему оподаткування можуть ті підприємці, які відмовилися від використання спрощеної системи оподаткування.

Загальну систему оподаткування можуть застосовувати:

- громадяни України;
- особи без громадянства;
- іноземні громадяни.

Платниками єдиного податку можуть бути:

- резиденти України;
- платники, що не мають податкового боргу;

Умови роботи на загальній системі оподаткування встановлені ст. 177 Податкового кодексу України [1]. Податок на прибуток сплачується за ставкою 18%. Також підприємства, які працюють на загальній системі оподаткування, сплачують єдиний соціальний внесок (22%) і військовий збір у розмірі 1,5% від чистого доходу. Якщо суб'єкт малого підприємництва за звітний період не отримав прибутку, то податки він не сплачує.

Єдиний податок сплачується за ставками, розмір яких залежить від групи платника податку (таблиця 3).

До переваг загальної системи оподаткування належить відсутність обмежень кількості працівників, видів діяльності, обсягу доходу, оподаткування лише за наявності у

Таблиця 3

Характеристики систем оподаткування СМП

№ з/п	Критерій	Система оподаткування				
		Загальна	Спрощена			
			Платник 1 групи	Платник 2 групи	Платник 3 групи	Платник 4 групи
1	Ставки податку	Податок на доходи 18%, ЄСВ – 22% та військовий збір 1,5%	Єдиний податок: від 1 до 10% прожиткового мінімуму	Єдиний податок: від 2 до 20% мінімальної заробітної плати	Єдиний податок від доходу: 3% і ПДВ; 5% без ПДВ	Єдиний податок, ставка залежить від виду земельної ділянки
2	Реєстрація платником ПДВ	При обсязі оподатковуваних операцій 1 млн. грн. є платником ПДВ	Не є платниками ПДВ	Не є платниками ПДВ	За ставкою 3% є платниками ПДВ, за ставкою 5% не є платниками ПДВ	Не є платниками ПДВ
3	Звітний період	Календарний рік чи квартал	Календарний рік		Календарний квартал	
4	Порядок подання звітності	Декларація про доходи подається раз на рік не пізніше ніж 9 лютого наступного року	Податкова декларація подається раз на рік протягом 60 календарних днів після закінчення звітного року		Податкова декларація подається щокварталу протягом 40 календарних днів після закінчення звітного кварталу	Податкова звітність подається не пізніше 20 лютого наступного року

Джерело: узагальнено авторами

підприємства прибутку. Однак ця система має і недоліки, до яких можна віднести значну кількість обов'язкових платежів; складний порядок ведення обліку та звітності.

Застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності надає суб'єкту малого підприємництва низку переваг:

- спрощення процедури і порядку реєстрації платника податку:

- можливість переходу на сплату єдиного податку з початку будь-якого кварталу;

- спрощення розрахунків, пов'язаних із визначенням сум податків;

- можливість вибору сплати ПДВ;

- спрощення ведення поточного бухгалтерського обліку та форм фінансової звітності, передбачених Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку;

- зменшення кількості форм та спрощення порядку подання податкової звітності.

Проте поряд із перевагами спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва науковці відзначають певні недоліки, зокрема: обмеження обсягів виручки суб'єктів малого бізнесу, які дають право використовувати спрощену систему оподаткування; сплата єдиного податку фізичними особами авансом за звітний період (квартал) без урахування фактично отриманого доходу від здійснення діяльності, застосування єдиних податкових ставок для всіх категорій платників, незалежно від обсягів виручки за звітний період [13], відсутність звільнення новостворених суб'єктів від оподаткування на кілька перших років діяльності, а також відсутності для них пільгових умов кредитування [14].

Оцінюючи особливості, переваги та недоліки систем оподаткування суб'єктів малого підприємництва, можна виділити цілу низку вагомих проблем:

- нормативно-правова база оподаткування є складною і неузгодженою;

- недосконалий механізм нарахування і сплати єдиного податку. Оскільки він за своєю економічною суттю

не є єдиним. Адже платники сплачують і інші платежі – єдиний соціальний внесок, ПДВ тощо;

- складний механізм проведення розрахунків із бюджетами та державними цільовими фондами;

- неможливість використання спрощених процедур оподаткування для підприємств, які на невелику суму перевищують поріг за масштабами діяльності;

- суб'єкти малого підприємництва не завжди зацікавлені у переході із загальної системи на спрощену систему оподаткування.

Для вирішення цих проблем доцільно:

- розробити інструменти стимулювання розвитку малого підприємництва та інвестування інноваційної і експортної спроможності;

- знизити податкове навантаження;

- удосконалити антикорупційне законодавство;

- розробити заходи, які будуть стимулювати кредитування і інвестування у мале підприємництво;

- удосконалити нормативно-правову базу системи оподаткування;

- включити єдиний соціальний внесок до складу єдиного податку;

- розширити перелік видів діяльності, для яких не застосовується спрощена система, щоб запобігти схемам мінімізації податкових платежів суб'єктами малого підприємництва.

Висновок. Сучасний стан оподаткування суб'єктів малого підприємництва свідчить про нефективність діючої системи, відсутність належного стимулювання. Для підвищення її ефективності Україна має активно впроваджувати міжнародний досвід. Проте під час внесення змін до Податкового кодексу України та розроблення державних програм підтримки насамперед слід враховувати національні та регіональні особливості їхнього розвитку. Подальші наукові дослідження мають на меті узгодження вітчизняного законодавства у сфері малого бізнесу з європейським.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 23.05.2019).
2. Левін В.І. Удосконалення оподаткування малого і середнього бізнесу в контексті євро інтеграційного вектору розвитку України. *Наукові праці НДФІ*. 2014. № 4(69). С. 134–140.
3. Левін В.І. Перспективи оподаткування малого та середнього бізнесу в Україні. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2014. № 2. С. 110–117.
4. Левін В.І. Транспарентність оподаткування малого і середнього бізнесу в контексті євро інтеграційного вектору розвитку України. *Наукові праці НДФІ*. 2015. № 1(70). С. 138–149.
5. Левін В.І. Еволюція концепцій оподаткування малого та середнього бізнесу в контексті євро інтеграційного вектору розвитку України. *Наукові праці НДФІ*. 2016. № 1(74). С. 16–34.
6. Букреєва Д.С. Удосконалення механізму розвитку малого бізнесу в Україні: податково-інтеграційний аспект. *Економічний простір*. 2016. № 109. С. 85–97.
7. Чирва А.А. Вибір системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів господарювання: проблеми та шляхи їх вирішення. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2014. № 797. С. 147–154.
8. Хоча Н.В. Критерії вибору елементів спрощеної системи обліку та звітності малими підприємствами. *Економічний аналіз*. 2018. Том 28. № 1. С. 286–293.
9. Михальчинець Г.Т. Оподаткування малого бізнесу як напрям розвитку підприємництва в Україні. *«Молодий вчений»*. 2014. № 11(14). С. 79–84.
10. Слатвінська М.О. Альтернативні системи оподаткування малого бізнесу: стан, проблеми, перспективи : монографія / М.О. Слатвінська. Одеса : ОНЕУ, 2012. 252 с.
11. Ногінова Н.М. Оподаткування малого підприємництва в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.1. С. 255–263.
12. Черепанин М.І. Оподаткування суб'єктів малого бізнесу: сучасний стан та напрями реформування. *«Молодий вчений»*. 2016. № 12.1(40). С. 996–1001.
13. Р. Сидоренко, С. Зеленко. Напрями вдосконалення спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 2(164). С. 366–372.
14. Логвіновська С.І. Концептуальні підходи до спрощеної системи оподаткування в Україні. *Економічний форум*. 2013. № 3. С. 180–188.

**СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ОБЩЕЙ И УПРОЩЕННОЙ СИСТЕМЫ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ:
ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ, ПРОБЛЕМЫ И НАПРАВЛЕНИЯ ИХ РЕШЕНИЯ**

Аннотация. Объектом исследования в данной статье выступают системы налогообложения субъектов малого предпринимательства. Система налогообложения определяет место хозяйствующего субъекта в фискальных отношениях с государством, его роль в хозяйственных отношениях с другими контрагентами и величину затрат труда во время учета и составления отчетности. Субъекты малого предпринимательства в Украине могут использовать общую и упрощенную систему налогообложения. В статье проведен анализ условий использования общей и упрощенной системы налогообложения субъектами малого предпринимательства. Установлено, что каждая из этих систем имеет собственные достоинства и недостатки. Определены проблемы и факторы, сдерживающие развитие малого предпринимательства в Украине. Предложены направления усовершенствования упрощенной системы налогообложения, учета и отчетности с целью стимулирования их деятельности.

Ключевые слова: малый бизнес, субъект малого предпринимательства, общая система налогообложения, упрощенная система налогообложения, единый налог.

**COMPARATIVE ANALYSIS OF THE GENERAL AND SIMPLIFIED SYSTEM OF TAXATION:
FEATURES OF USE, PROBLEMS AND DIRECTIONS OF THEIR SOLUTION**

Summary. The object of the study of this paper is the taxation system of small businesses. The taxation system determines the place of the entity in fiscal relations with the state, its role in economic relations with other contractors and the amount of labor costs during the accounting and financial and tax reporting, which determines the relevance of research aimed at improving the tax system of entities small business. Subjects of small business in Ukraine can apply a general or simplified taxation system. The article analyzes the conditions of application of the general and simplified taxation system by small business entities. It is determined that each of them has certain advantages and disadvantages under certain conditions. The general system of taxation has no restrictions, provides for the payment of taxes only in the presence of profit from the company, but its application is associated with a significant amount of mandatory payments, complicated accounting and reporting procedures. Unlike the general simplified taxation system, there is a limit on the number of employees, level of income, types of activity, envisages the payment of a single tax by individuals – in advance for the reporting period (quarter), without taking into account actually received income from activities, application of uniform tax rates for all categories of payers, regardless of the amount of revenue for the reporting period. Despite this, the simplification of accounting procedures provided by such a system makes it attractive for small businesses. The article clarifies the problems that hamper the development of small business in Ukraine, in particular the imperfection of the regulatory framework and the simplified taxation mechanism. The directions of improvement of the simplified system of taxation, accounting and reporting of small business entities in order to increase the efficiency of their activities, harmonization of domestic legislation in the sphere of small business with the European, achievement of indicators of small business development in Ukraine at the level of successful countries are offered.

Key words: small business, small business entity, general taxation system, simplified taxation system, single tax.